

Sygn. akt V CSK 250/20

POSTANOWIENIE

Dnia 27 listopada 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Szanciło

w sprawie z wniosku S. S.
przy uczestnictwie [...] G. [...] S.A. z siedzibą w W.
o ustanowienie służebności przesyłu,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 27 listopada 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w B.
z dnia 9 grudnia 2019 r., sygn. akt II Ca [...],

- 1. odrzuca skargę kasacyjną w części, tj. co do punktów I (pierwszego) i III (trzeciego) zaskarżonego postanowienia;**
- 2. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania w pozostałym zakresie.**

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną wnioskodawcy S. S. od postanowienia Sądu Okręgowego w B. z dnia 9 grudnia 2019 r. Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że skargą kasacyjną zostało objęte całe zaskarżone postanowienie, a więc również jego punkt I, w którym Sąd Okręgowy zmienił zaskarżone postanowienie Sądu Rejonowego w punkcie 2, podwyższając ustalone wynagrodzenie z kwoty 11.970 zł do kwoty 13.528 zł, jak również punkt III, w którym Sąd II instancji oddalił apelację uczestnika. Są to rozstrzygnięcia korzystne dla wnioskodawcy, co czyni skargę kasacyjną skierowaną przeciwko tym rozstrzygnięciom za niedopuszczalną ze względu na brak pokrzywdzenia (*gravamen*). Oznacza to, że w tej części skarga kasacyjna wnioskodawcy podlegała odrzuceniu jako niedopuszczalna, na podstawie art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. (zob. uchwałę 7 sędziów SN - zasadę prawną z dnia 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108).

W pozostałym zakresie należy wskazać, że zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecnictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W judykaturze wielokrotnie wypowiedano się na temat charakteru skargi kasacyjnej (zob. np. postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2018 r., II CSK 71/18). Wskazano m.in., że skarga kasacyjna została ukształtowana w przepisach kodeksu postępowania cywilnego jako nadzwyczajny środek zaskarżenia, nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa, jednolitości orzecnictwa oraz prawidłowej wykładni, a także w celu usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub

oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń umożliwiający rozpoznanie sprawy w kolejnej instancji sądowej.

Koniecznej selekcji skarg pod kątem realizacji tego celu służy instytucja tzw. przedsądu, ustanowiona w art. 398⁹ k.p.c., w ramach której Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny skargi kasacyjnej. Ten etap postępowania przed Sądem Najwyższym jest ograniczony - co należy podkreślić - wyłącznie do zbadania przesłanek przewidzianych w art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c., nie zaś merytorycznej oceny skargi kasacyjnej. W razie spełnienia co najmniej jednej z tych przesłanek, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest usprawiedliwione.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący oparł na przesłance uregulowanej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Przesłanka ta nie została jednak spełniona.

Istotnym zagadnieniem prawnym w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. jest zagadnienie objęte podstawami kasacyjnymi, doniosłe z punktu widzenia rozstrzygnięcia sprawy i nierozwiązane dotąd w orzecznictwie, którego wyjaśnienie może się przyczynić do rozwoju prawa. Powołanie się przez skarżącego na takie zagadnienie wymaga jego sformułowania oraz uzasadnienia występowania w sprawie (zob. postanowienia SN: z dnia 28 listopada 2003 r., II CK 324/03; z dnia 7 czerwca 2005 r., V CSK 3/05; z dnia 13 lipca 2007 r., III CSK 180/07; z dnia 22 listopada 2007 r., I CSK 326/07; z dnia 26 września 2005 r., II PK 98/05; z dnia 10 maja 2019 r., I CSK 627/18).

Skarżący wskazał, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne polegające na konieczności udzielenia odpowiedzi na pytanie: „na jaką datę należy określać stan i przeznaczenie nieruchomości przy ustalaniu elementu odszkodowawczego wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu”. Zdaniem skarżącego przy ustalaniu elementu odszkodowawczego wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu istotne znaczenie ma przeznaczenie nieruchomości obciążonej służebnością przesyłu, które może zmieniać się w czasie. Wymaga to więc - według skarżącego - rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy: „czy przy określaniu elementu odszkodowawczego wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu należy przyjąć za podstawę

stan i przeznaczenie nieruchomości na dzień posadowienia na niej urządzenia przesyłowego, czy też na dzień orzekania w przedmiocie służebności przesyłu”.

Przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w związku z występowaniem w sprawie istotnego zagadnienia prawnego wymaga przedstawienia problemu o charakterze abstrakcyjnym, nierozstrzygniętego w dotychczasowym orzecznictwie i wymagającego pogłębionej wykładni (zob. postanowienie SN z dnia 2 października 2001 r., I PKN 129/01, OSNP 2003, nr 18, poz. 436). W postanowieniu z dnia 23 marca 2012 r. (II PK 284/11). Sąd Najwyższy wyjaśnił, że zagadnieniem prawnym jest zagadnienie, które wiąże się z określonym przepisem prawa materialnego lub procesowego względnie uregulowaniem prawnym, których wyjaśnienie ma nie tylko znaczenie dla rozstrzygnięcia konkretnej sprawy, ale także dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw. Wskazanie na zagadnienie prawne uzasadniające wniosek o rozpoznanie skargi kasacyjnej powinno nastąpić przez jego sformułowanie jako problemu prawnego wymagającego rozstrzygnięcia, określenie przepisów prawa, w związku z którymi powstało, i wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Dopiero wówczas Sąd Najwyższy ma podstawę do rozważenia, czy przedstawione zagadnienie jest rzeczywiście zagadnieniem „prawnym” oraz czy jest to zagadnienie „istotne”. Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze, które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej, a ustalony w sprawie stan faktyczny pozwala na odniesienie się do niego (por. postanowienia SN: z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11; z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151).

Zagadnienie sformułowane przez wnioskodawcę nie spełnia powyższych cech. Co do zasady, wynagrodzenie za prawo służebności przesyłu składa się z dwóch elementów: (1) wynagrodzenia za współkorzystanie z nieruchomości obciążonej (w tym prawa użytkowania wieczystego), jako wynagrodzenia za służebność czynną, (2) odszkodowania za obniżenie wartości nieruchomości na skutek posadowienia na niej urządzeń przesyłowych, jako rekompensaty za służebność bierną.

Brak w art. 305² § 2 k.c. kryteriów określenia rozmiaru wynagrodzenia oznacza, że ustawodawca pozostawił sądowi swobodę w tym zakresie, polegającą na indywidualizacji ocen, formułowanych na podstawie określonego stanu faktycznego, które mogą także wynikać z ogólnych reguł porządku prawnego (zob. postanowienia SN: z dnia 27 lutego 2013 r., IV CSK 440/12; z dnia 12 października 2017 r., IV CSK 724/16). O tym, jakie okoliczności należy uwzględniać przy określaniu wynagrodzenia za obciążenie nieruchomości służebnością przesyłu, Sąd Najwyższy wypowiedział się m.in. w uchwale z dnia 11 grudnia 2015 r. (III CZP 88/15, OSNC 2016, nr 12, poz. 144) oraz postanowieniach: z dnia 3 lutego 2010 r. (II CSK 444/09), z dnia 18 kwietnia 2013 r. (II CSK 504/12), z dnia 18 maja 2016 r. (V CSK 531/15) i z dnia 9 sierpnia 2016 r. (II CSK 770/15). Te okoliczności, charakterystyczne dla konstrukcji służebności przesyłu i zakresu uprawnień do korzystania z nieruchomości obciążonej, jakie wiążą się z jej ustanowieniem, muszą być oceniane indywidualnie w każdej sprawie. Wynagrodzenie należne właścicielowi nieruchomości obciążonej tytułem ustanowienia służebności przesyłu - według brzmienia art. 305² § 1 k.c. - powinno zostać ustalone w wysokości „odpowiedniej”. Ustawodawca nie wskazał przy tym kryteriów, według których „odpowiedniość” wynagrodzenia winna być ustalana. To zadanie przypadło judykaturze.

Z motywów skargi kasacyjnej miałyby wynikać, że problem ten nadal budzi wątpliwości, mimo że w ostatnim czasie był kilkakrotnie przedmiotem analizy Sądu Najwyższego (zob. powołaną uchwałę SN z dnia 11 grudnia 2015 r., III CZP 88/15, czy postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2018 r., III CZP 118/17, Biul. SN 2018, nr 6), a jednocześnie samo określenie czynników służących obliczeniu „odpowiedniego wynagrodzenia”, także w razie urządzeń przesyłania gazu, było wielokrotnie podejmowane w orzecznictwie i nauce prawa.

Gdy chodzi o argumenty skarżącego dotyczące wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu, to należy przypomnieć, że z bogatego i ustabilizowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika, iż jest ono ustalane w związku z ustanowieniem na podstawie postanowienia sądu służebności przesyłu jako tytułu prawnego do korzystania przez przedsiębiorcę przesyłowego z cudzej nieruchomości, w zakresie niezbędnym do eksploatowania urządzeń i wykonywania

innych czynności. Jest to wynagrodzenie za obciążenie nieruchomości ograniczonym prawem rzeczowym. Oznacza to, że wynagrodzenie powinno być ustalane każdorazowo z uwzględnieniem np. zakresu, charakteru i trwałości obciążenia, jego uciążliwości, wpływu na ograniczenie korzystania z nieruchomości przez właściciela, a także zmniejszenia jej wartości. Uwzględnić należy, czy urządzenia przesyłowe służą także zaspokojeniu potrzeb właściciela nieruchomości obciążonej. Sąd ma przy tym swobodę jurysdykcyjną w zakresie wyboru zasad, według których ustali wysokość wynagrodzenia. Ramy wyboru określa stan faktyczny (zob. np. postanowienia SN: z dnia 5 kwietnia 2012 r., II CSK 401/11; z dnia 18 kwietnia 2012 r., V CSK 190/11; z dnia 27 lutego 2013 r., IV CSK 440/12; z dnia 20 września 2012 r., IV CSK 56/12).

W postanowieniu z dnia 5 kwietnia 2012 r. (II CSK 401/11) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że z uwagi na brak ustawowych „wskazówek”, według których należy ustalić wysokość wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesylu, można tu *per analogiam* sięgnąć do dorobku orzecznictwa i doktryny dotyczących wynagrodzenia należnego właścicielowi nieruchomości obciążonej za ustanowienie służebności drogi koniecznej. Ustanowienie służebności drogi koniecznej w postępowaniu sądowym jest, ujmując w uproszczeniu, rodzajem wywłaszczenia, tyle że nie ze względu na cel publiczny, lecz prywatny. Skutkiem ustanowienia tej służebności jest w istocie pozbawienie dotychczasowego właściciela możliwości wykorzystywania gruntu zajętego pod drogę, natomiast skutkiem ustanowienia służebności przesylu wyłącznie ograniczenie użytkowania polegające na tym, że przedsiębiorca może korzystać w oznaczonym zakresie z nieruchomości obciążonej, zgodnie z przeznaczeniem urządzeń, o których mowa w art. 49 § 1 k.c. Wynagrodzenie powinno być proporcjonalne do stopnia ingerencji w treść prawa własności, uwzględniać wartość nieruchomości i w takim kontekście mieć na względzie straty właściciela z uszczuplenia prawa własności. Inwestycja na nieruchomości obciążonej, służąca w gruncie rzeczy celom publicznym, jest zdarzeniem nieodwracalnym w pewnym przedziale czasu. Przewidywany okres trwałości urządzeń ma również wpływ na wysokość wynagrodzenia, którego suma nawet w odległej perspektywie nie powinna przekraczać wartości obciążonej nieruchomości, a jeśli nieruchomość ze względu na głębokość posadowienia

urządzeń przesyłowych może być nadal wykorzystywana, suma wynagrodzenia w takiej perspektywie powinna być odpowiednio niższa od wartości nieruchomości. Przy ocenie wysokości wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu wskazówką powinien być sposób wykorzystywania pozostałych nieruchomości właściciela (pozostałej części nieruchomości) oraz rozwój gospodarczy terenów położonych w sąsiedztwie, a ponadto, że na tych terenach urządzenie przesyłowe jest usytuowane, i że w związku z tym ewentualne zamierzenia inwestycyjne właściciela z tych przyczyn mogą być ograniczone.

W kwestii, czy wynagrodzenie za ustanowienie służebności przesyłu może obejmować także uciążliwości związane z oddziaływaniem linii przesyłowej poza pasem eksploatacyjnym tej służebności, w tym w zakresie strefy kontrolowanej, Sąd Najwyższy zajmuje zasadniczo stanowisko, że nie jest to wykluczone, o ile zachodzi w tym względzie związek z obciążeniem nieruchomości służebnością przesyłu (zob. powołaną uchwałę SN z dnia 11 grudnia 2015 r., III CZP 88/15; postanowienie SN z dnia 9 sierpnia 2016 r., II CSK 770/15) i z zastrzeżeniem, że wynagrodzenie, o którym mowa, nie może jednak obejmować takiego uszczerbku, który w związku z ustanowieniem strefy kontrolowanej podlega wyrównaniu na podstawie przepisów art. 58 ust. 2 lub art. 63 ust. 3 w związku z art. 36 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1945 ze zm.; zob. powołaną uchwałę SN z dnia 11 grudnia 2015 r., III CZP 88/15; postanowienia SN: z dnia 9 sierpnia 2016 r., II CSK 770/15; z dnia 10 listopada 2017 r., V CSK 33/17; z dnia 10 kwietnia 2019 r., IV CSK 42/18).

W niniejszej sprawie Sąd II instancji wyraził pogląd, że przy ustalaniu elementu odszkodowawczego wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu wartość szkody wynikającej z posadowienia na nieruchomości urządzenia przesyłowego powinna zostać określona według stanu i przeznaczenia nieruchomości na datę wybudowania urządzenia przesyłowego oraz poziomu cen rynkowych tego rodzaju terenów (tj. upraw polowych i sadowniczych) na datę ustalenia wysokości odszkodowania (dzień orzekania przez sąd II instancji). Sąd stanął na stanowisku, że nie można obciążać przedsiębiorcę przesyłowego konsekwencją zmiany przeznaczenia nieruchomości w miejscowym planie

zagospodarowania przestrzennego, która zaszła od momentu wybudowania urządzenia do momenty orzekania wysokości wynagrodzenia. Natomiast zdaniem wnioskodawcy przy ustalaniu elementu odszkodowawczego wynagrodzenia za ustanowienie służebności należy brać pod uwagę stan i przeznaczenie nieruchomości na dzień orzekania o wysokości wynagrodzenia a nie na dzień wybudowania urządzenia przesyłowego.

Podstawowe zasady określania wartości nieruchomości zostały określone w przepisach rozdziału I działu IV ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1990), zaś rodzaje metod i technik wyceny nieruchomości w przepisach rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie wyceny nieruchomości i sporządzania operatu szacunkowego (Dz.U. nr 207, poz. 2109). Odwołać się przy tym trzeba do wiedzy specjalnej biegłego sądowego rzeczoznawcy majątkowego, który w oparciu o dokładne wytyczne Sądu II instancji ustalił w niniejszej sprawie wysokość należnego wnioskodawcy wynagrodzenia z uwzględnieniem indywidualnej oceny okoliczności niniejszej sprawy oraz kryteriów, które zostały wypracowane w orzecnictwie sądowym (zob. wyrok SN z dnia 12 października 2017 r., IV CNP 76/16).

W uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia Sąd II instancji dokładnie wyjaśnił, że zaaprobował wyniki opinii uzupełniającej biegłej sądowej G. K.-M. z dnia 18 września 2019 r., z której wynikało, iż w wariancie I odszkodowanie za obniżenie wartości nieruchomości na skutek posadowienia urządzenia na nieruchomości podczas budowy wynosi 6.033 zł (k. 251-258). Na ustalenie tego odszkodowania istotne znaczenie miało tu przyjęcie, że wartość szkody z tego tytułu została określona według stanu i przeznaczenia nieruchomości na datę wybudowania urządzenia (tereny upraw polowych i sadowniczych) oraz poziomu cen rynkowych tego rodzaju terenów (tj. upraw polowych i sadowniczych) na datę ustalenia wysokości odszkodowania (dzień orzekania przez Sąd II instancji). Sąd II instancji wskazał, że tego rodzaju podejście znajdowało odzwierciedlenie w KSWS (Krajowy Standard Wyceny Specjalistyczny), którymi kierowała się biegła sądowa i jest logiczne. Nadto podkreślił, że trudno byłoby w całości obciążać uczestnika konsekwencją zmiany przeznaczenia nieruchomości zapisanych w miejscowym

planie zagospodarowania przestrzennego, które zaszły od momentu wybudowania urządzenia, do momentu określenia wynagrodzenia za ustanowienie służebności (wydania przez Sąd II instancji orzeczenia reformatoryjnego). Rację ma Sąd II instancji, że wystarczającym obciążeniem jest, kiedy uczestnik ponosi konsekwencję zmiany ceny gruntu, która zaszła pomiędzy wybudowaniem urządzenia, a ustaleniem wynagrodzenia.

Rekapitułując na potrzeby niniejszej sprawy podstawowe wnioski wypracowane w dotychczasowych wypowiedziach, należy przede wszystkim wskazać na ukształtowanie się zasady indywidualizacji wynagrodzenia, które, jak stanowi art. 305² § 2 k.c., ma być „odpowiednie”, czyli adekwatne do skutków („w zamian za”) ustanowienia służebności (zob. postanowienie SN z dnia 22 marca 2019 r., IV CSK 430/17). Zatem kwestia wskazana przez skarżącego jako istotne zagadnienia prawne została sformułowana zbyt kazuistycznie, by mogła odpowiadać przesłance z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Powołanie biegłego oraz ustalenie zakresu wiadomości specjalnych, które mogą zostać od niego uzyskane, należy zawsze do sfery ocen sądu rozpoznającego konkretną sprawę. Przedstawione przez skarżącego pytanie jest więc pozbawione cech umożliwiających uznanie ujętych w nim zagadnień za wypełniające kryteria przesłanki przedsądu z art. 398⁹ § 1 k.p.c.

W związku z tym, że wymieniona przez skarżącego podstawa przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie zachodzi, należało odmówić przyjęcia tej skargi do rozpatrzenia.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w punkcie II sentencji postanowienia.

jw

[aw]